

руйнуючи сподівання читача на традиційну перемогу добра над злом на користь вправлянь в іронії. Більш удалимим цьому плані видаються романи Тараса Антиповича «Хронос» та «Помирана», де присутні всі засоби комічного, але у згладженому і стриманому вияві. Рухаючись від більш меланхолійної іронії до гострої соціальної сатири, автор дотримується сюжетної схеми антиутопії, водночас створюючи оригінальну візію гротескового та абсурдного, приреченого на вимирання світу.

Умовна «школа Жадана» могла би називатися «мамині очі, трішечки солоні» – іронія тут є стилетворчою рисою і ґрунтується насамперед на розбіжності між висловленим та справжнім значенням висловлювань. Однак часто «химеризація» дійсності, абсурдизація діалогів та мовленнєві ігри стають самоціллю, унаслідок чого іронія втрачає свою первинну мету – висміювання певних ідей чи явищ. У тому ж випадку, коли критична мета все-таки присутня, іронічні стріли не досягають цілі з іншої причини: витворений авторами художній світ позбавлений реалістичних рис, тож з огляду на цю умовність читач сприймає персонажів як дійових осіб театру абсурду, не відчувачи емпатії до їхніх переживань і життєвих колізій. Такий спосіб відображення дійсності характерний для прози Каті Бабкіної, Сашка Ушкалова, Олексія Чупи, Олега Коцарева, Павла Коробчука, Олександра Михеда.

Баланс комічного у творчості кожного конкретного автора сучасної української літератури змінюється. Наприклад, Наталка Сняданко починає з неперевершено смішної «Колекції пристрастей, або пригод молодії українки», аби далі у спробах створення соціально-психологічної прози раз-по-раз збиватися на іронічні замальовки «з натури» чи карикатурні характери («Гербарій коханців», «Фрау Мюллер не налаштована платити більше»), що лунають дисонансом у загальній концепції творів. Натомість творчість Макса Кідрука є прикладом зворотного руху: ранні гумористичні тревелоги «Навіжені у Перу» та «Навіжені у Мексиці» були досить посередніми «комедіями ситуацій», однак далі автор відмовився від іронії як основної стратегії творення тексту, і нині його романи, написані згідно вимог жанрової популярної літератури, містять лише доречну дозу смішного.

Найоптимальнішими у плані вияву комічного нам видаються суміжні жанри, що перебувають на межі власне літератури та літератури мережевої, яка дає можливість швидкого реагування й поширення, а також проекти-перформанси, які розраховані на масову аудиторію «включеного» реципієнта. Ідеться, зокрема, про політичний гумор і сатиру, тексти суспільної тематики: вірші Артема Полежаки, Юрка Космини, Миколи Воськала; іронічно-аналітичні дописи блогерів Вчоного Кота, Фаїни Каплан, Свирида Опанасовича та інших; поезія, проза та музика об'єднання «Як здрасьті»; блог про «агресивний несмак українського бомонду» «Рагу.лі».

Попри це, можна констатувати, що взаємини сучасних українських авторів із гумором є досить складними. Замість веселих жартів їм здебільшого вдаються сумнівні анекдоти, а зловживання засобами іронії та сатири руйнує жанрово-стильові матриці масліту та перешкоджає творенню інтелектуального сегменту.

Федоренко В. В.,

Студент 3-го курсу, спеціальність «Філософія»,
Донецький національний технічний університет

РОЗУМІННЯ КАТЕГОРІЙ СМІХУ ТА КОМІЧНОГО В ФІЛОСОФІЇ

Говорячи про концепції комічного в сферах розвитку науки, варто перш за все звернути увагу на те, що феномен сміху – предмет вивчення багатьох загальних та гуманітарних дисциплін. Адже сміх є взаємодією контактів всіх існуючих соціальних груп та культурних епох. Звичайно, природа сміху є досить актуальною для вивчення науковців в сфері соціології, педагогіки, природознавства, естетики тощо. Оскільки комічне – це одна із головних естетичних категорій, в ній поєднується досвід дослідження свідомості людини, завдяки якій особистість не лише пізнає світ, а й вносить власні корективи щодо освоєння світового простору. В найбільш

універсальному вигляді природа сміху описується в філософії, тому що саме вона є науковою сферою, яка поєднує навколишні фактори з внутрішнім станом особистості та її свідомістю.

Відомо, що поняття комічного завжди окреслює межі протилежностей: потворність протиставляється прекрасному, брехня – правді, неподобство – красоті т.д. Тож в природі сміху завжди взаємодіють два елементи першопочатку, в яких один з них позитивний, привертає увагу своїми позитивними сторонами, а інший – протилежний, який може обернутися кінцевим, зовсім негативним результатом. На практиці всі теорії дослідження комічного ставлять в центр не сам сміх і його властивості, а виокремлюють ті умови і стани, в яких це комічне виникає, а також пояснюють ті заборони, які можуть гальмувати його розвиток.

Одним з перших філософів, який почав комплексно досліджувати комічне, був Платон. Саме він вперше його виокремив як самостійну категорію. І, як це не дивно, Платон ставився до сміху досить негативно. В своїй роботі “Республіка” він описав негативні наслідки сміху. Людині, яка сміється, за Платоном, властиві лише пороки. Сміх є явищем, якому властиві лише ненависть та злість, особливо той сміх, який виникає внаслідок насмішок над недоліками людей, їх невдач та падінь. Автор вважає, що комічне має неабиякий вплив на підсвідомість і часто має руйнівний характер. За допомогою сміху легко принизити та зневажити людину, а часто і досить велику кількість людей, від яких може залежати багато факторів, важливих для соціуму. Не дарма поняття комічного в філософії Платона посідає одне з основних категорій, адже мислитель хотів донести до тогочасного суспільства думки про руйнівний вплив сміху. Навіть сучасники нерідко звертаються саме до вчення Платона в цій сфері, як основоположника філософії комічного [5, 156].

Інше трактування природи сміху виділив Аристотель. Він навіть створив і розвинув власну теорію, згідно з якої сміх – помилкове явище, яке нічого не руйнує і нікому не приносить зла. Воно є лише джерелом розваги, яке виникає внаслідок взаємодії мозку та центральної нервової системи залежно від ситуації та певних умов. Якщо сміх є результатом певних коливань в діяльності мозку, то, безперечно, ніякого сенсу в нім, за Аристотелем, немає. Людина може отримати лише короточасне задоволення, яке одразу ж зникає, тому не несе в своїй природі нічого ні хорошого, ні поганого [2, 58].

В епоху Середньовіччя та Ренесансу феноменом сміху вважалися святкування карнавального типу. Майже кожне свято, в тому числі і церковне, супроводжувалося ярмарками і діями з певною розважальною програмою. Саме тоді карнавал став явищем, яке повністю протистояло тогочасній культурі. Сміх формував особливе світосприйняття середньовічної людини. Особливістю карнавальної сміхової культури було те, що буття людини поділилося на дві площини – “світ” і “антисвіт”. У відмінності від світу, антисвіт повністю перевертає реальність буття, тим самим стає реальною дійсністю. Якщо до виокремлення “антисвіту” спостерігалось об’єднання всіх учасників дійства в єдине ціле, то в епоху Середньовіччя і Ренесансу карнавал розділив людей на акторів та спостерігачів. Карнавальний сміх виражав особливу точку зору на світ, в якій переконував людину в безсмерті, а також в тому, що тіло має здатність оновлюватися.

Дж. Локк зауважив на тому, що сміх є поєднанням людських ідей. В своїй роботі “Досвід про людський розум” автор дослідив різницю між дотепним та смішним. Локк наголошував на тому, що дотепність – об’єднання ідейних категорій та їх взаємодія, яка веде до відчуття задоволення та ейфорії. Сміх має бути не лише розвагою, а й використовуватися доречно в усіх сферах, в залежності від того, що є причиною його виникнення [1, 157].

Інший англійський філософ і соціолог Герберт Спенсер писав про ситуації, які викликають сміх. Автор пояснив їх структуру та значення для особистісного розвитку людини. Спенсер вважав, що сміх – не тільки стан особистості, а й певні несумісності характерів, які мають вплив на психіку [3, 58]. Тобто в ситуації, яка викликає сміх, людина очікує значно більше, ніж отримує в кінці. Тому задоволення не має ніякого значення. В протилежному випадку, якщо людина отримує значно більше очікуваного, з’являється почуття здивування від несумісності. А це суперечить законам певної природи, тож комічне використовується як сила управління свідомістю.

С. Рубінштейн виділив три категорії сміху: комічне, іронія та гумор. Комічне виникає внаслідок розуміння поняття невідповідності. Якщо сміх не відповідає певним критеріям, то він взагалі не вважається феноменом. Гумор поєднує сміх з симпатією, тому за недоліками завжди приховується щось позитивне і не потворне. Гумор приймає лише реалістичну сторону, але за реальністю розуміється те, що негативні сторони стають непомітними і не мають значення. Позитивізм штовхає недоліки вперед, тим самим маскуючи їх перевагами. Приймання світу таким, яким він є, з усіма його слабкостями та брехнею. Іронія є єдністю, з якої виникає гумор. Вона пояснює недосконалість світорозуміння, і створює піднесений ідеал. Без почуття ідеальності, за С. Рубінштейном, комічного взагалі не існує [4, 345].

Комічне відкриває людині одну із найважливіших сторін істини – почуття довершеності й ідеального початку. Сміх розкриває в сфері підсвідомості два контексту, які не можуть існувати один без одного. Не дивлячись на його важливість в сфері науки, комічне являє собою певну філософську концепцію, яка посідає значне місце в вивченні цього досить незвичного явища.

Природа сміху дозволяє використовувати його в житті з різних сторін та у будь-якому вигляді. Сміх певною мірою виховує соціум, незалежно від того, якого віку людина, яка в неї професія, і до якої соціальної групи вона належить. В будь-якій ситуації людині необхідне комічне, адже якщо людина сміється, це означає, що життя має сенс.

Звичайно, теорії кожного вченого включають в себе певні риси природи сміху. Але, вивчаючи їх теорії та властивості, варто розуміти, що навіть на сучасному етапі механізми природи комічного є важкими для розуміння та сприйняття, а єдиної теорії, яка могла б розкрити повну характеристику сміху, яка б широко та досконало пояснювала б його природу, існування та місце в свідомості, поки що не існує.

Література

1. Апресян Р.Г. Этическая проблематика в “Опыте о человеческом разумении” Дж. Локка // Историко-философский ежегодник 2006. – М.: “Наука”, 2006. – 160 с.
2. Аристотель. Об искусстве поэзии. – М., 1983. – 184 с.
3. Галушко К.Ю. Спенсер Герберт // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: Наук. думка, 2012. – Т. 9: Прил. – 745 с.
4. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб: Издательство “Питер”, 2000. – 712 с.
5. Чанышев А.Н. Курс лекций по древней философии / А.Н. Чанышев // Учеб. пособие для филос. фак. и отделений ун-тов. – М.: “Высш. школа”, 1981. – 236 с.

Федько О. Ю.,
здобувач,

Запорізький державний медичний університет

ФУНКЦІОНУВАННЯ НАРОДНОЇ СМІХОВОЇ КУЛЬТУРИ У РОМАНІ Л. ГОРЛАЧА “МАМАЙ”

Однією з основних рис української ментальності можна назвати життєствердне і добродушне почуття гумору, а також здатність до самоіронії, що не могло не відобразитися у народній творчості, традиціях, а згодом і в літературі. Мета цієї розвідки – простежити функціонування народної сміхової стихії у романі Л. Горлача “Мамай”.

Природа сміху і сміхова культура стали предметом дослідження таких науковців, як М. Бахтін, С. Бушак, Д. Ліхачев, Л. Панкова, О. Родний, Р. Семків та багато інших. Таке зацікавлення цим феноменом пов'язане із його архаїчною основою: сміх “є однією з антропологічних констант існування людини; він супроводжує людство протягом усієї історії його